

УДК 930.85(476+477)(092)
DOI: 10.24919/2312-2595.40.123241

ГРИЦЕНКО Галина – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (grycenko84@gmail.com); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

УКРАЇНІСТИЧНІ ЗАЦІКАВЛЕННЯ МИТРОФАНА ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКОГО

У статті досліджено зацікавлення М. Довнар-Запольського українською тематикою, зокрема історією Великого князівства Литовського. З'ясовано, що третину свого життя та наукової діяльності білоруський історик провів в Україні. Простежено листування М. Довнар-Запольського з відомими українськими вченими (Д. Яворницьким, В. Антоновичем, М. Грушевським), що є цінним джерелом для реконструкції фактів і подій, пов'язаних з його науковим становленням.

Ключові слова: Україна, Білорусь, культура, українсько-білоруські зв'язки, Митрофан Довнар-Запольський.

ГРИЦЕНКО Галина – кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры всемирной истории и специальных исторических дисциплин Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (grycenko84@gmail.com); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

УКРАИНИСТИЧЕСКОЙ ИНТЕРЕС МИТРОФАНА ДОВНАР-ЗАПОЛЬСКОГО

В статье исследован интерес М. Довнар-Запольского к украинской тематике, в частности истории Великого княжества Литовского. Выяснено, что треть своей жизни и научной деятельности белорусский историк провел в Украине. Прослежена переписка М. Довнар-Запольского с известными украинскими учеными (Д. Яворницким, В. Антоновичем, М. Грушевским), что является ценным источником для реконструкции фактов и событий, связанных с его научным становлением.

Ключевые слова: Україна, Беларусь, культура, українсько-білорусские связи, Митрофан Довнар-Запольский.

Постановка проблеми. На сучасному етапі історичного розвитку східні слов'яни вперше мають одночасну можливість незалежного політичного, етносоціального та культурного розвитку. Безперечно, це позначається і на парадигмах розвитку наукової думки, в тому числі й у сфері пізнання історичного минулого.

Особливого значення набуває питання регіональних особливостей розвитку національно-культурних процесів, що розгорталися в Україні, у дослідженні яких важливе місце займає й усебічне висвітлення впливу білорусів, котрі проживали на українських землях. Важливою сферою культурних контактів була освіта, що поєднувалася з науковими дослідженнями, стимулювала зацікавлення місцевих учених, переважно у сфері історії, літератури, фольклору, мови.

Аналіз останніх досліджень. Серед творчих надбань істориків минулого заслуговує на увагу доробок Митрофана Довнар-Запольського (1867 – 1934) – історика, археографа, фольклориста і етнографа, однієї з найяскравіших постатей в історичній науці України та Білорусі кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. Його особистість визначається серед інших відмінною універсальністю. Наукова спадщина білоруського дослідника вирізняється різноманітністю напрямів і проблематики: це десятки робіт з етнографії, історії, джерелознавства та літературознавства.

Окремі аспекти зацікавлень М. Довнар-Запольського українською тематикою представлені у монографії української дослідниці Л. Бусленко [1]. Зокрема, ця книга присвячена висвітленню внеску в історіографію України видатного білоруського історика. У фаховому виданні – «Український історичний журнал» (далі – УІЖ) – дослідники неодноразово привертала увагу до постаті Митрофана Вікторовича: УІЖ за 1959 рік «Вітчизняна історія в Київському університеті за 125 років» [15], УІЖ за 1987 рік «Історичне товариство Нестора-Літописця: основні етапи та напрямки діяльності (1872 – 1931)», УІЖ за 2003 рік «Історична спадщина М.В. Довнар-Запольського (1864 – 1934)» [3]. На сторінках часопису «Архіви України» 1989 р. Л. Шохін розмістив розвідку «Маловідомі документи про діяльність М.В. Довнар-Запольського в

галузі архівної справи» [20]. Так, у монографії О.І. Журби згадується діяльність Митрофана Вікторовича в складі Київської археографічної комісії [12]. У бібліографічному довіднику «Українські архівісти» Р. Майборода та І. Матяш помістили біографію вченого [19, 12].

У фондах ДАК та ЦДІАК України є матеріали про освітні й наукові взаємини українців і білорусів. Зокрема, в особистому архіві М. Грушевського [VI; VII] зберігається вісімнадцять листів М. Довнар-Запольського за 1895 – 1905 рр., а також низка недатованих листів. Листування М. Довнар-Запольського з науковцями Київського університету уможливило простежити еволюцію поглядів білоруського діяча, коло його наукових інтересів. Важливими є документи про закінчення М. Довнар-Запольським гімназії і його наукову та педагогічну діяльність у Києві (університеті Св. Володимира та Київському комерційному інституті) [I; II; III; IV; V]. Серед фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського зберігаються матеріали про участь М. Довнар-Запольського у роботі товариства Нестора-літописця [VIII].

На довгі роки в радянській історіографії ім'я М.В. Довнар-Запольського та його наукова спадщина були забуті. Залишаючись і до цього часу малодослідженими, його наукові праці становлять значний інтерес для сучасної історичної науки.

Мета наукової розвідки – окреслити низку питань із україністики, які цікавили М. Довнар-Запольського, і простежити його зв'язки з українською культурою.

Відомий згодом білоруський історик, громадський діяч М. Довнар-Запольський студіював у навчальних закладах Києва. Він народився у родині дрібного канцелярського чиновника в повітовому місті Речиці Мінської губернії. Початкову освіту здобув у місцевій народній школі. У 1885 р., навчаючись у Першій київській гімназії, дебютував як літератор. Київське життя тільки сприяло розвитку обраного напрямку та формування самостійності. Його невеликі замітки з життя Києва друкували газети «Зоря» (Київ) і «Виленский вестник».

Від самого початку він зіткнувся з матеріальною проблемою. Джерелом існування в Києві стало репетирування молодших гімназистів, яке давало також можливість квартирування: за два ро-

ки у переїздах, за його висловом, з уроку на урок, було змінено п'ять адрес. М. Довнар-Запольський наполегливо працював над собою, регулярно друкував статті у періодиці. За формою вони дедалі більше набували характеру наукових досліджень, зокрема праці на українську тематику. У лютому 1888 р. на квартирі М. Довнар-Запольського інспектор гімназії знайшов заборонену царським урядом до розповсюдження літературу, а саме твори М. Драгоманова, лист М. Костомарова до А. Герцена, поему Т. Шевченка «Марія». Це стало причиною виключення його з гімназії за два місяці до випускних екзаменів [14, 27 – 28].

Під час судового розслідування М. Довнар-Запольський запевняв, що відразу після ознайомлення з цими виданнями він усвідомив їх «злочинний зміст» і всіляко прагнув знищити книги. У його свідченнях є прізвиська рідних і знайомих, яким ця література була передана нібито для знищення, але повернута власникові.

Документ про закінчення гімназійної освіти М. Довнар-Запольський здобув наступного року: протягом квітня – червня 1889 р. він складав іспити з 10 навчальних дисциплін у Четвертій київській гімназії та отримав свідоцтво зрілості. З 8 предметів його знання були оцінені на «задовільно», іспит з німецької мови він не здавав, а з історії – на «добре» [13, 25].

Наступного року він поступив на історико-філологічний факультет університету Св. Володимира, навчався у відомого українського історика В. Антоновича, за рекомендацією якого молодого вченого залишили при університеті для підготовки до професорського звання. У 1891 р. М. Довнар-Запольський надрукував праці на історичну тематику. Одна з них стосувалася історії кривичів і дреговичів до кінця XI ст. [7]. Друга праця висвітлювала історію Великого князівства Литовського і була вже безпосередньо пов'язана з його магістерською роботою [9]. Протягом 1896 – 1901 рр. М. Довнар-Запольський проживав у Москві, де продовжував роботу в архівах над темою магістерської дисертації.

Важливим напрямом освітніх взаємин була педагогічна діяльність білорусів у навчальних закладах Наддніпрянщини. Після успішного захисту магістерської роботи (1901) в університеті Св. Володимира, М. Довнар-Запольський став його викладачем [1, 19 – 20]. Паралельно з викладацькою діяльністю в університеті

білоруський вчений вів велику наукову і громадську роботу, зокрема у 1905 р. опублікував «Очерки по организации западно-русского крестьянства в XVI веке» [5, 200 – 201]. Він очолював історико-етнографічний гурток при Київському університеті, був членом низки наукових товариств і комісій: Київського історичного товариства Нестора-літописця, Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, Таврійської вченої архівної комісії [3, 146], а також членом Ніжинського історико-філологічного товариства при Інституті кн. Безбородька.

Про діяльність М. Довнар-Запольського в товаристві Нестора-літописця свідчить заява попечителя Київського учбового округу до голови Товариства від 8 листопада 1902 р. «З пропозицією виключити із курсу публічних лекцій, влаштованих товариством, історичні лекції з представленої програми білоруського професора М. Довнар-Запольського в період з листопада 1902 р. по березень 1903 р.» [VIII].

У Києві М. Довнар-Запольському вдалося у 1906 р. домогтися створення приватного вищого навчального закладу економічного профілю – Київських вищих комерційних курсів. Упродовж 1908 – 1910 рр. вони трансформувалися у Київський комерційний інститут, який здобув усі права державного вищого навчального закладу і став другим у Російській імперії економічним вищим навчальним закладом. М. Довнар-Запольський став першим ректором цього навчального закладу та незмінно очолював його до березня 1917 р. [II, 53]. Під його керівництвом спеціалізувався з історії литовсько-руської держави й український вчений П. Клименко [I, 6].

У 1899 р., успішно склавши іспити, він вступив до класичної гімназії при Історично-філологічному інституті кн. Безбородька. За гімназійні роки (1899 – 1907 рр.) у П. Клименка сформувався свідомий інтерес до гуманітарних наук, особливе зацікавлення історією. Уже 1908 р. П. Клименко – студент історичного відділення історико-філологічного факультету університету св. Володимира [I, 5]. Справжньою науковою школою від 1911 р. став для нього студентський семінар – Історично-етнографічний гурток при університеті. До семінару М. Довнар-Запольського П. Клименко прийшов із бажанням досліджувати економічну історію.

У листопаді 1912 р. молодого дослідника було затверджено професорським стипендіатом по кафедрі російської історії, а науковим керівником призначено М. Довнар-Запольського. Свого талановитого вихованця, термін перебування якого професорським стипендіатом завершився у червні 1918 р., М. Довнар-Запольський запросив до Київського археологічного інституту для читання курсу лекцій із західно-руської історії.

Білоруський історик наполегливо вивчав уснопоетичну творчість, побут, звичаї, обряди, історію білорусів і доводив у циклі статей, що білоруси – це самостійний східнослов'янський народ, як і українці, і що вони користуються своєю, достатньо розвинутою мовою [2, 237].

Період, присвячений М. Довнар-Запольським етнографічному вивченню Білорусі, збігається зі студентським життям молодого вченого в Київському університеті Св. Володимира. Через кілька років М. Довнар-Запольський випустив у світ етнографічний збірник «Білоруське Полісся» (1895), до якого ввійшло 600 текстів календарно-обрядової і позаобрядової лірики [8]. До кожного тексту вказані варіанти – білоруські, українські та інші назви джерел, де вони вміщені. Часто робляться посилання на українських збирачів фольклору (Максимов, Максимович, Потєбня, Костомаров та ін.). Ці коментарі свідчать про велику ерудицію вченого, широке знання ним слов'янської пісні і фактично є готовим ґрунтом для порівняння вивчення піснетворчості слов'янських народів.

Білоруські студенти також брали участь у численних гуртках і товариствах найрізноманітнішого характеру та спрямування. У цьому плані особливої уваги заслуговує творча діяльність на теренах України А. Пашкевич, М. Довнар-Запольського, Я. Журби, С. Полуяна, Ф. Богусевича. На відміну від своїх попередників, які цікавилися Україною і знали про неї з розповідей очевидців чи з літературних джерел, ці вчені і літератори тривалий час жили й працювали серед українців, знали їхні побут, помисли, прагнення.

Білорусознавці цікавилися працями своїх українських колег, українці, зі свого боку, ішли за досягненнями дослідників білоруської словесності. Так, М. Довнар-Запольський, Ю. Карський, Є. Романов та інші писали про українську писемність, культуру і літературу, рецензували у періодиці різні наукові публікації, включаючи і статті, що стосувалися України. М. Драгоманов, О. Потєбня,

В. Гнатюк, розглядаючи ті чи ті проблеми історії, філософії, мови, завжди використовували білоруські матеріали, вводили їх до наукового вжитку.

Дніпропетровська дослідниця С. Абросимова надрукувала два листи М. Довнар-Запольського до відомого українського дослідника історії запорізького козацтва Дмитра Яворницького (1855 – 1940) [11, 265 – 269]. У першому, датованому 1902 р., йшлося про малозначущі архівні справи, а у другому (від 3.10.1905) – про XIII Археологічний з'їзд, що напередодні відбувся у Катеринославі. Тут же М. Довнар-Запольський повідомляв про вихід у світ «Книги для чтения по русской истории» і пропонував Д. Яворницькому написати для 2-ї книги статтю про Запорізьку Січ і вказував на головні сюжети, які треба було б висвітлити.

Коло українських кореспондентів М. Довнар-Запольського відносно невелике, але до нього увійшли найбільш авторитетні представники київської історико-філологічної школи та української науки. Серед них вчителі М. Довнар-Запольського у Київському університеті і науковці – В. Антонович [III], В. Іконников [V], П. Голубовський [IV]. Листування з ними є не тільки цінним джерелом для реконструкції фактів і подій, пов'язаних з науковим становленням М. Довнара-Запольського, але і передає стиль відносин між педагогами та учнями всередині київської школи, а також між представниками її різних поколінь.

Значно міцнішими були контакти між М. Довнар-Запольським та М. Грушевським. Це пояснюється різними причинами, насамперед однаковими суспільно-політичними поглядами, професійними інтересами, врешті особливостями життєвого шляху обох вчених. Збереглося 18 листів М. Довнар-Запольського до М. Грушевського, писані з Києва. Найбільшими за обсягом і найважливішими є чотири від 1895 р. і один з 1896 р. У них М. Довнар-Запольський інформує М. Грушевського про свою копітку працю в архівах над археографічною публікацією «Документи Московського архіву міністерства юстиції» і зокрема про працю над матеріалами ревізії Берестейського староства 1566 р.

Білоруський історик повідомляв про підготовку ним до друку «Книги данин» («Записи поземельных дач короля и великого князя Казимира»). У зв'язку з тим, що М. Довнар-Запольський, за власним висловом, був «завален печатанием», він не зміг вико-

нати своєї обіцянки М. Грушевському щодо участі у виданнях НТШ. У своєму листі від 22.11.1898 р. він вибачався за це перед М. Грушевським і просив відновити перервану з початком 1897 р. присилку йому чергових випусків «Записок НТШ», обіцяв прислати видану ним «Скарбовую книгу за 1508 – 9 гг. и рецензію мою на Ваши «Жерела» [VII, 227 – 230]. Йшлося про рецензію на фундаментальну публікацію «Жерела до історії України-Руси»: на той час вже було видано три томи.

М. Довнар-Запольський і М. Грушевський проводили і звичайний для колег-істориків обмін архівною інформацією. На прохання М. Грушевського, білоруський вчений обіцяв пошукати україністичні матеріали, які цікавили адресата, серед документів Київського та Брацлавського воеводств, Подільських та Холмських актів і дещо таки знайшов. М. Довнар-Запольський просив М. Грушевського посприяти у публікації підготовленого ним тому документів у Львові. При цьому він зауважував, що опублікувати в іншому місті практично немає шансів, бо всюди ставлять умови [VI, 11 – 12]. Великим є недатований лист М. Довнар-Запольського, у якому мова йшла про обмін книгами та їх рецензування, причому подавалася дуже висока оцінка «Запискам НТШ» («прекрасный орган, до какого мы еще не дожили!») [VII, 228].

П'ять листів від М. Грушевського М. Довнар-Запольському і п'ятнадцять листів М. Довнар-Запольського М. Грушевському періоду співпраці з «Записками НТШ» опубліковані в збірнику «Переписка М. Довнар-Запольського з діячами науки України (1893 – 1908 рр.)» (Гомель, 2005), став підсумком спільної роботи білоруських і українських дослідників.

Взаємозв'язок із «Записками НТШ» і їх редактором М. Грушевським можна розділити на два періоди. Перший (1894 – 1897) – період взаємних особистих контактів, коли вчений почав співпрацювати з журналом і опублікував там чотири рецензії, а також отримав відгуки на кілька своїх робіт. Ймовірно, що інтерес М. Довнар-Запольського до «Записок НТШ» появився після публікації там невеликої рецензії М. Грушевського на «Мотивы свадебных песен Пинчуков» [4, 191 – 192]. Другий період – коли «Записки НТШ» продовжили рецензування основних праць М. Довнар-Запольського, але його особисті контакти з редакцією практично припинилися.

Інші листи М. Довнар-Запольського, менші за обсягом, стосуються обміну літературою, насамперед отримання білоруським вченим львівських видань та їх рецензування. Один з листів (1896), дуже стислий, стосується прочитання малозрозумілого слова у тексті якогось документа. М. Довнар-Запольський прочитав його як «Георгій» і повідомляв про це М. Грушевському [VI, 24]. Кілька листів стосувалися ювілею В. Антоновича, оскільки в 1906 р. виповнювалося 45 років від початку його діяльності у петербурзькому українському журналі «Основа» [VI, 42]. У підготовці цього ювілею М. Довнар-Запольський брав активну участь, задумав видати на честь ювіляра науковий збірник. Він звертався до М. Грушевського та інших галицьких вчених з проханням надати статті для цієї книги, причому білоруський історик прагнув показати особистість В. Антоновича як ученого і вчителя [VI, 43]. Таким чином, згадані листи є важливим джерелом до життя й діяльності М. Довнар-Запольського.

У своїх листах М. Довнар-Запольський виступає не тільки як вчений-історик, ерудований і принциповий дослідник, а й як людина з широким колом людських та дружніх контактів. Водночас листування яскраво свідчить, що головне місце в житті вченого займала саме робота. Листування розкриває його творчі плани, дає можливість зазирнути у творчу лабораторію, простежити еволюцію його поглядів, коло наукових інтересів.

Важливим напрямом наукових досліджень видатного вченого була історія Великого князівства Литовського. Він активно займався пошуком та публікацією джерел з цієї проблематики. Написання значної частини його ґрунтовних наукових робіт з історії ВКЛ припадає на період творчої діяльності в Україні (1901 – 1922) [16, 78]. Тож не випадково в його працях знайшла відображення й українська минувшина литовської доби, де автор приділяє чимало уваги питанням соціальної історії.

М. Довнар-Запольський аргументовано заявляв, що в першій половині XVI ст. шляхта Київської землі у військовій та судово-адміністративній сферах підпорядковувалася безпосереднім воєводам. З огляду на це він дав цікаве визначення, чим було воєводство у власному сенсі – «воно об'єднувало під владою воєводи і під його присудом військово-службовий клас всього воєводства» [16, 89].

Варто зауважити, що білоруський історик звертав увагу на приклади шляхетського невдоволення системою зобов'язань перед державою. Зокрема, зауважив, що шляхта не сприймала функцію військової служби як святий обов'язок, що було великим недоліком насамперед в організації оборони держави від зовнішнього ворога.

М. Довнар-Запольський охопив аналізом цілий комплекс проблем, пов'язаних з життям міщан українських земель ВКЛ. Насамперед автор підняв питання формального і реального становлення міщанства як стану у привілейованих (з магдебурзьким правом) і непривілейованих містах, звернувся до проблеми розвитку самоврядування обох типів міст, розглянув права й повинності міщан.

Білоруський вчений займався дослідженням різних історичних процесів литовської доби. Так, за його авторством вийшли такі фундаментальні праці, як «Западно-русская сельская община в XVI веке» (1897), «Украинские староства в первой половине XVI в.» (1908) тощо. Загалом його напрацювання в царині дослідження історії ВКЛ налічують близько 40 найменувань праць, що становить п'яту частину всього доробку.

Значним був внесок М. Довнар-Запольського у справу підготовки кадрів архівних установ України. Як перший директор Київського археологічного інституту, він прислужився становленню архівної справи освіти. Очолюваний ним впродовж 1918 – 1919 р. інститут фактично став першим в Україні вищим навчальним закладом для підготовки архівістів, бібліотекарів, музеєзнавців, етнографів, культурологів. У 1920 – 1922 рр. обіймав посаду професора Харківського університету, розробив концепцію підготовки кадрів для архівних установ, яка полягала в організації диференційованих короткотермінових (тритижневих) курсів за прикладом західноєвропейських та тривалих (дворічних), що продовжували ідею археологічного інституту [15].

Отже, М. Довнар-Запольський займав почесне місце у плеяді славістів рубежу XIX – XX ст. Найбільш плідним за науковими та педагогічними здобутками був його так званий «золотий київський період» (1901 – 1919). Під час своїх навчальних і наукових студій він мав змогу ознайомлюватися з реальним життям українського народу, порівнювати становище білорусів зі становищем українців. Одночасно він повною мірою заслуговує ідентифікації і

як український історик з огляду на тривале проживання в Україні, досягнуті тут масштабні наукові здобутки загалом і активне дослідження української історії. Усе це дає підстави говорити про міцну основу, на якій згодом розвинулися білорусько-українські взаємини у сфері освіти, науки і літератури.

Перспективним напрямом подальших досліджень є висвітлення зв'язків вітчизняних діячів науки та культури з білоруськими вченими у міжвоєнний період.

Джерела та література

I. ДАК. – Ф. 16. Університет св. Володимира, оп. 164. – Спр. 2304. Справа М.В. Довнар-Запольського. – 7 арк.

II. ДАК. – Ф. 153. Київський комерційний інститут Міністерства освіти та промисловості, оп. 8. – Спр. 809. Дело Киевского Коммерческого Института директора и. о. Митрофана Викторовича Довнар-Запольского. – 57 арк.

III. ЦДІАК. – Ф. 262. Довнар-Запольський М., оп. 1. – Спр. 159. Листування з В. Антоновичем. В. Антонович – М.В. Довнар-Запольському. – 5 арк.

IV. ЦДІАК. – Ф. 262. Довнар-Запольський М., оп. 1. – Спр. 162. Листування з П. Голубовським. П. Голубовський – М.В. Довнар-Запольському. – 41 арк.

V. ЦДІАК. – Ф. 262. Довнар-Запольський М., оп. 1. – Спр. 165. Листування з В. Іконниковим. В. Іконников – М.В. Довнар-Запольському. – 3 арк.

VI. ЦДІАК. – Ф. 1235. Грушевські, оп. 1. – Спр. 456. Листування з М. Грушевським (16 листів: 1895 – 1896, 1904, 1906 рр.). – 43 арк.

VII. ЦДІАК. – Ф. 1235. Грушевські, оп. 1. – Спр. 873. Листування з М. Грушевським (1 листопада 1898 р.). – Арк. 227–230.

VIII. ІР НБУВ. – Ф. 8. Киевский Университет, оп. 1. – Спр. 3097. Предложение попечителя Киевского учебного округа. – 1 арк.

1. Бусленко Л.М. М.В. Довнар-Запольський як історик України / Л.М. Бусленко. – К. : Наукова думка, 2007. – 103 с.

2. Беларуская фалькларыстыка. Збіранне і даследаванне народнай творчасці ў 60-х гадах XIX – пачатку XX ст. – Мн. : Навука і тэхніка, 1989. – 322 с.

3. Герасименко Н.О. Исторична спадщина М.В. Довнар-Запольського (1864 – 1934) / Н.О. Герасименко // УІЖ. – 2003. – № 6. – С. 143–154.

4. Грушевський М. [Рецензия]. М. Довнар-Запольский. Мотивы свадебных песен Пинчуков. Этнографический этюд / Михайло Грушев-

ський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Л., 1894. – Т. 4. – С. 191–192.

5. Грушевський М. [Рецензія]. М. Довнар-Запольський. Очерки по организации западно-русского крестьянства в XVI веке / Михайло Грушевський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Л., 1906. – Кн. II. – Т. LXX. – С. 200–201.

6. Документы и материалы по истории Белоруссии / [под ред. В.Н. Перцева]. – Мн. : Изд. АН БССР, 1953. – Т. 3. – 1019 с.

7. Довнар-Запольский М.В. Очерк истории кривичской и дреговичской земель до конца XI столетия / Митрофан Викторович Довнар-Запольский. – К. : Б. в., 1891. – 170 с.

8. Довнар-Запольский М.В. Белорусское Полесье / Митрофан Викторович Довнар-Запольский. – К. : Б. в., 1895. – 203 с.

9. Довнар-Запольский М.В. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах / Митрофан Викторович Довнар-Запольский. – К. : Б. в., 1901. – VIII, 807, СХІІ с.

10. Доўнар-Запольскі М.В. Гісторыя Беларусі / Митрофан Викторович Доўнар-Запольскі. – Мн. : Юнацтва, 1994. – 510 с.

11. Епістолярна спадщина академіка Д.І. Яворницького. Листи вчених до Д.І. Яворницького. – Дніпропетровськ : Гамалія, 1998. – Вип. 1. – 888 с.

12. Журба О.І. Київська археографічна комісія. 1893 – 1921: Нарис історії і діяльності / О. Журба. – К. : Наук. думка, 1993. – 186 с.

13. Купченко В. Архивные документы о гимназических годах М.В. Довнар-Запольского в фондах Государственного архива г. Киева / В. Купченко // Чацвёртыя Міжнародныя Доўнараўскія чытанні: Рэчыца, 18 – 19 вересня 2003 р. : у двух частках. – Гомель, 2004. – С. 22–27.

14. Купченко В. Маловідомі сторінки біографії М.В. Довнар-Запольського / В. Купченко // Ювілейна сесія до 140-річчя від дня народження М.В. Довнар-Запольського : [збірник]. – Гомель, 2007. – С. 17–34.

15. Лавров П.А. Вітчизняна історія в Київському університеті за 125 років / П.А. Лавров, М.І. Марченко // УІЖ. – 1959. – № 5. – С. 127–136.

16. Образ Білорусі в історіографії та історичній пам'яті українців : колективна монографія / керів. автор. кол. та ред. В.В. Масенко. – Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 200 с. – (Серія «Історіографічні студії», Вип. 3).

17. Оглоблин О.П. Буржуазна історична школа Довнар-Запольського / О.П. Оглоблин // Записки історично-археологічного інституту. – 1934. – Т. I. – С. 158–225.

18. Ототюк О.В. Наукові школи на прикладі діяльності В.Б. Атоновича, М.В. Довнар-Запольського, Є.Д. Сташевського та Б.Г. Курца /

О.В. Ототюк // «Гілея: науковий вісник»: збірник наукових праць. – К., 2015. – Випуск 102. – С. 36–38.

19. Українські архівісти (XIX – XX ст.): біобібліографічний довідник / упоряд.: І.Б. Матяш (кер.), С.Л. Зворський, Л.Ф. Приходько, Р.В. Романовський, Л.М. Федорова; Держкомархів України. УНДІАСД. – К., 2007. – 752 с.

20. Шохін Л.І. Маловідомі документи про діяльність М.В. Довнар-Запольського в галузі архівної справи / Л.І. Шохін // Архіви України. – 1987. – № 1.

References

I. DAK – Derzhavnyi arkhiv mista Kyieva, f. 16, op. 164, spr. 2304, 7 ark.

II. DAK – Derzhavnyi arkhiv mista Kyieva, f. 153, op. 8, spr. 809, 57 ark.

III. TsDIAK – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi, f. 262, op. 1, spr. 159, 5 ark.

IV. TsDIAK – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi, f. 262, op. 1, spr. 162, 41 ark.

V. TsDIAK – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi, f. 262, op. 1, spr. 165, 3 ark.

VI. TsDIAK – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi, f. 1235, op. 1, spr. 456, 43 ark.

VII. TsDIAK – Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u m. Kyievi, f. 1235, op. 1, spr. 873, ark. 227.

VIII. IR NBUV – Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V.I. Vernadskoho, f. 8, op. 1, spr. 3097, 1 ark.

1. Buslenko, L.M. (2007). *M.V. Dovnar-Zapolskyi yak istoryk Ukrainy [M.V. Dovnar-Zapolsky as historian of Ukraine]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

2. *Belaruskaja falklarystyka. Zbiranne i dasledavanne narodnai tvorchasti u 60-kh hadakh XIX – pachatku XX st. [Belarusian Folklore. Collection and study narodnay creativity in the 60s of XIX – early XX century]*. (1989). Minsk: Navuka i tekhnika [in Belarus].

3. Herasymenko, N.O. (2003). *Istorychna spadshchyna M.V. Dovnar-Zapolskoho (1864 – 1934) [Historical heritage of M.V. Dovnar-Zapolsky (1864 – 1934)]*. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Magazine*, 6, 143–154 [in Ukrainian].

4. Grushevskii, M. (1894). *Retcenziiia na knigu M. Dovnar-Zapolskogo «Motivy svadebnykh pesen Pinchukov. Etnograficheskii etiid» [Review*

of the book "The motives of the wedding songs Pinchuk. Ethnographic etude", by M. Dovnar-Zapolskiy]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka – Notes of the Scientific Society Shevchenko*, 4, 191–192 [in Russian].

5. Hrushevskii, M. (1906). Retcenziiia na knigu M. Dovnar-Zapolskogo «Ocherki po organizatsii zapadno-russkogo krestianstva v XVI veke» [Review of the book "Essays on the organization of the West-Russian peasantry in the XVI century", by M. Dovnar-Zapolskiy]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka – Notes of the Scientific Society Shevchenko* (Vol. LXX), (pp. 200–2010) [in Russian].

6. Pertceva, V.N. (Ed.). (1953). *Dokumenty i materialy po istorii Belorussii [Documents and materials on the history of Belarus]* (Vol. 3). Minsk: Izd. AN BSSR [in Russian].

7. Dovnar-Zapolskii, M.V. (1891). *Ocherk istorii krivichskoi i drehovichskoi zemel do konca XI stoletiiia [An outline of the history of the Krivich and Drehovich lands until the end of the XI century]*. Kiev [in Russian].

8. Dovnar-Zapolskii, M.V. (1895). *Belorusskoe Polese [Belorussian Polesie]*. Kiev [in Russian].

9. Dovnar-Zapolskii, M.V. (1901). *Gosudarstvennoe khoziaistvo Velikogo kniazhestva Litovskogo pri Iagellonakh [State Economy of the Grand Duchy of Lithuania under the Jagiellons]*. Kiev [in Russian].

10. Dovnar-Zapolski, M.V. (1994). *Gistoryia Belarusi [History of Belarus]*. Minsk: Iunatctva [in Belarus].

11. *Epistoliarna spadshchyna akademika D.I. Yavornytskoho. Lysty vchenykh do D.I. Yavornytskoho [The epistolary legacy of Academician D.I. Yavornitsky. Letters of scientists to D.I. Yavornitsky]*. (1998). (Issue 1). Dnipropetrovsk: Hamaliia [in Ukrainian].

12. Zhurba, O.I. (1993). *Kyivska arkhieohrafichna komisiiia. 1893 – 1921: Narys istorii i diialnosti [Kiev Archeographic Commission. 1893 – 1921: An Essay on History and Activities]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

13. Kupchenko, V. (2004). Arkhivnye dokumenty o gimnazicheskikh godakh M.V. Dovnar-Zapolskogo v fondakh Gosudarstvennogo arkhiva h. Kieva [Archival documents on the gymnasium years of M.V. Dovnar-Zapolsky in the funds of the State Archives of Kiev]. *Chatcvertyia Mizhnarodnyia Dovernaravskiiia chytanni: Rechytysa*, 18 – 19 veresnia 2003 r. – *Fourth International Dovernaravskiiia reading: Rechitsa*, September 18 – 19, 2003. (Part 1–2), (pp. 22–27). Homel [in Russian].

14. Kupchenko, V. (2007). Malovidomi storinky biohrafii M.V. Dovnar-Zapolskoho [Little-known biography pages of M.V. Dovnar-Zapolsky]. *Yuvileina sesiia do 140-richchia vid dnia narodzhennia M.V. Dovnar-Zapolskoho – Anniversary session to the 140th anniversary of the birth of M.V. Dovnar-Zapolsky* (pp. 17–34). Homel [Ukrainian].

15. Lavrov, P.A., & Marchenko, M.I. (1959). Vitchyzniana istoriia v Kyivskomu universyteti za 125 rokiv [Domestic history at the University of Kiev for 125 years]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian Historical Magazine*, 5, 127–136 [in Ukrainian].

16. Masenko, V.V. (Ed.). (2015). *Obraz Bilorusi v istoriohrafii ta istorychnii pamiaty ukrainsiv [The image of Belarus in historiography and historical memory of Ukrainians]*. Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho [in Ukrainian].

17. Ohloblyn, O.P. (1934). Burzhuazna istorychna shkola Dovnar-Zapolskoho [Bourgeois Historical School of Dovnar-Zapolsky]. *Zapysky istorychno-arkheolohichnoho instytutu – Notes of the Historical-Archaeological Institute*, 1, 158–225 [in Ukrainian].

18. Ototiuk, O.V. (2015). Naukovi shkoly na prykladi diialnosti V.B. Atonovycha, M.V. Dovnar-Zapolskoho, I.D. Stashevskoho ta B.H. Kurtsa [Scientific schools on the example of V.B. Atonovich, M.V. Dovnar-Zapolsky, Y.D. Stashevsky and B.G. Kurtz]. «Hileia: naukovyi visnyk» – «Gilea: Scientific Herald», 102, 36–38 [in Ukrainian].

19. Matiash, I.B., Zvorskyi, S.L., Prykhodko, L.F., Romanovskyy, R.V., & Fedorov, L.M. (Eds.). (2007). *Ukrainski arkhivisty (XIX – XX st.): bibliohrafichniy dovidnyk [Ukrainian archivists (XIX – XX centuries): bibliographic guide]*. Kyiv [in Ukrainian].

20. Shokhin, L.I. (1987). Malovidomi dokumenty pro diialnist M.V. Dovnar-Zapolskoho v haluzi arkhivnoi spravy [Little-known documents on the activities of M.V. Dovnar-Zapolsky in the field of archival affairs]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 1 [in Ukrainian].

HRYTSENKO Halyna – candidate of historical science, assistant professor of the World History and Special Historical Disciplines department, Ivan Franko State Pedagogical University (grycenko84@gmail.com); ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

UKRAINIAN STUDIES OF MITROFAN DOVNAR-ZAPOLSKY

This article studies M. Dovnar-Zapolsky's interest in Ukrainian subject, in particular the history of the Lithuanian principality. As found, he spent in Ukraine one third of his life and scientific activity. Also, the correspondence between M. Dovnar-Zapolsky and the others famous Ukrainian scientists (such as D. Yavornytsky, V. Antonovych, M. Hruchevsky) is a very valuable source for the reconstruction of some facts and events related to his scientific formation. This

is explained by different reasons, primarily the same socio-political views, professional interests, and finally the peculiarities of the way of life of scientists. There are letters of M. Dovnar-Zapolsky to M. Hrushevsky, written in Kiev. In his letters, M. Dovnar-Zapolsky did not act only as a historian, erudite and principal investigator, but as a person with a wide range of human and friendly contacts. At the same time, the letters clearly showed that the main place in the life of the scientist was precisely the work.

Mitrofan Viktorovich studied Belarusian and Ukrainian folklore, folk ceremonies and dialects of Polissya. The Belarusian historian persistently studied life, customs and history of the Byelorussians and wrote about it in the cycle of articles that the Belarusians are an independent East-Slavic people, as well as Ukrainians, and they had their own languages.

During his studies and scientific work M. Dovnar-Zapolsky was able to get acquainted with the real life of Ukrainians, he compared the living conditions in Ukraine and Belarus. Also, he can be fully identified, as a Ukrainian historian, as he lived in Ukraine for a long time. He had great scientific achievements in Ukrainian historical study.

Keywords: Ukraine, Byelorussia, cultural, Ukrainian-Byelorussian relations, Mitrofan Dovnar-Zapolsky.

Стаття надійшла до редакції 20.11.17.